

از خود آغاز کنیم

مهارت‌های زندگی در طراحی آموزشی

((هدیه سپاسی / کارشناس آموزش))

ضرورت توجه به مهارت‌های زندگی

در جمعی از معلمان بودم. مناسبت این گردهمایی اشتباه ناخوشایندی بود که دانش‌آموزان درباره‌ی یکی از همکاران مرتکب شده بودند و موجب خسارت به همکار شده بود. یکی از دوستان فیلم کوتاهی را نمایش داد که به اشتباه یکی از دانش‌آموزان در رابطه با معلم مربوط می‌شد. همه سر این موضوع توافق داشتند که این قبیل رخدادها جای سرزنش دارد. می‌گفتند دانش‌آموزان برای ارتباط با معلم و دیگران آگاهی لازم را ندارند. کمی مکث کافی بود تا نقش معلم و کلاس‌های درس در آموزش مهارت‌های زندگی یادآوری شود. اثبات ضرورت آموزش مهارت‌های زندگی، همانند اثبات روشنایی روز است.

اشاره

از مهم‌ترین اهداف و مقاصد تعلیم و تربیت، کمک به زندگی بهتر و تلاش برای ایجاد شایستگی‌هایی در انسان برای زندگی است. با این نگاه، آموزش در خدمت زندگی است. آیا بدون بهره‌مندی از مهارت‌های زندگی در آموزش، می‌توان انتظار داشت آموزش به زندگی کمکی کند؟ در فناوری آموزشی نیز مشابه دیگر شایستگی‌های حرفه‌ای معلمان، توجه و اعتنا به مهارت‌های زندگی، زمینه‌ساز تأثیرگذاری تلاش معلم در راستای تحقق مقاصد تعلیم و تربیت است. اینجاست که باید گفت مهارت‌های زندگی به نتیجه‌بخشی فناوری آموزشی کمک می‌کنند. این نوشته به مهارت خودآگاهی معلمان و ارتباط آن با کلاس درس اختصاص دارد و تلاش شده است برخی ویژگی‌های کلاس‌هایی که در آن معلم، به‌عنوان رهبر آموزشی، به آموزش خودآگاهی به دانش‌آموزان معتقد است و نیز این مهارت را در خود تقویت می‌کند، در قالب مثال اشاره شود. نتایج نوع مواجهه معلم در خصوص مهارت خودآگاهی، با تکیه بر مثال‌هایی از فنون تدریس آمده است تا تأثیر و ارتباط مهارت‌های زندگی با طراحی آموزشی در کلاس درس روشن شود.

کلیدواژه‌ها: فناوری آموزشی، طراحی آموزشی، مهارت‌های زندگی، خودآگاهی

مهارت‌های زندگی توانایی مثبت و سازگارانه‌ای است که افراد را برای مقابله مؤثر با خواسته‌ها و چالش‌های روزمره آماده می‌کند. مهارت‌های زندگی ممکن است درباره‌ی فعالیت‌های شخصی یا فعالیت‌های دیگران باشند. همچنین، ممکن است از آن‌ها برای تغییر شرایط محیط به محیطی سالم استفاده شود. این توانایی‌ها فرد را قادر می‌سازد مسئولیت نقش‌های اجتماعی خود را بپذیرد و بدون لطمه‌زدن به خود و دیگران، به‌ویژه در روابط بین‌فردی، با خواسته‌ها، انتظارات و مشکلات روزمره به شکل مؤثر برخورد کند (سازمان بهداشت جهانی، ۲۰۰۳).

مدیریت کلاس درس

- می‌دانم کدام یک از ضعف‌های رفتاری من موجب برهم خوردن اوضاع کلاس می‌شود و از بروز آن پیشگیری می‌کنم.
- ژست بدنی خود را می‌شناسم و می‌دانم چگونه با حالتی مطمئن، هدفمند و با اعتمادبه‌نفس وارد کلاس شوم.

روش تدریس

- توانایی‌هایم را می‌شناسم و روش‌های تدریس متناسب با توانم انتخاب می‌کنم.
- در اجرای هر روش تدریس، به تقویت شناخت دانش‌آموزان درباره‌ی خود تأکید می‌کنم.

سبک‌های یادگیری در طراحی آموزشی

- به واسطه‌ی درک تفاوت‌های خودم با دیگران، تفاوت‌های میان دانش‌آموزانم را باور کرده‌ام.
- برای رعایت تفاوت سبک‌های یادگیری دانش‌آموزانم، در کلاس فعالیت‌های متنوعی طراحی می‌کنم.

« همه‌ی معلمان شریک هستند! »

شناسایی زمینه‌ی مناسب در آموزش مهارت زندگی از اهمیت زیادی برخوردار است. مهارت‌های زندگی را باید در بطن زندگی و از همان طریق آموخت. به همین سبب، به برنامه‌هایی آموزشی که در آن‌ها آموزش مهارت‌های زندگی را به ساعت خاصی اختصاص می‌دهند و برای آن محتوای آموزشی جداگانه و معلمی مشخص در نظر می‌گیرند، این نقد وارد است که این توانایی‌ها جدای از زندگی نیستند و تمام ساعات آموزشی می‌تواند و لازم است مبنای آموزش و توانمندی دانش‌آموزان برای زندگی قرار گیرد. بنابراین، همه‌ی معلمان در این آموزش مشارکت دارند.

« خرده‌های مهم! »

در مهارت خودآگاهی، علاوه بر اینکه توانمندی معلم می‌تواند به طراحی‌های آموزشی مؤثری بینجامد، آموزش این مهارت به دانش‌آموزان نیز در شکل‌گیری حرفه‌ای تدریس تأثیرگذار است. برای بررسی و تحلیل بیشتر این موضوع، با معرفی چند خرده‌مهارت مربوط به خودآگاهی، شیوه‌های توجه به این امر در کلاس، با یک مثال مطرح می‌شود.

« چگونه فکر می‌کنیم »

خودآگاهی می‌تواند چشم‌اندازی مثبت نسبت به زندگی را سبب شود. افراد از طریق این مهارت تلاش می‌کنند سهم خود را در بخش مثبت از اتفاقات جست‌وجو کنند. چنین اندیشه‌ای زمینه‌ی را برای پذیرش چالش‌های زندگی فراهم می‌کند. فرصت‌های بسیاری در کلاس فراهم است که از آن طریق می‌توان احساس و برداشت درست از اتفاقات را در دانش‌آموزان تقویت کرد.

توانایی‌ها برای زندگی

مدیریت هیجان	خودآگاهی
مدیریت استرس	تفکر نقاد
روابط میان فردی	همدلی
ارتباط مؤثر	حل مسئله
تفکر خلاق	تصمیم‌گیری

« از خود آغاز کنیم! »

ستون مهارت‌های زندگی بر خودآگاهی استوار است. در تعلیم و تربیت تمامی دوره‌های تحصیلی، شناخت خود و هویت‌یابی، به‌صورت مستقیم و غیرمستقیم به‌عنوان غایت و هدفی ارزشمند موردنظر است و معلم چه بخواهد یا نخواهد، زمینه‌ساز خودآگاهی دانش‌آموزان است. در این میان، رابطه‌ی مستقیم و مؤثری میان میزان خودآگاهی معلمان از خود با سطح توانمندسازی دانش‌آموزان در این مهارت وجود دارد. هر اندازه معلم از توانایی خودآگاهی بیشتری برخوردار باشد، در ارائه‌ی نقش حرفه‌ای خود ظهور و بروز پرقدردتر و مؤثرتری دارد و به همین اندازه قادر است دانش‌آموزان را به‌سوی هویت‌یابی و خودآگاهی دقیق‌تری هدایت کند.

« در کلاس »

بررسی نمونه‌هایی از کلاس‌های درس معلمانی که تلاش می‌کنند در مسیر تقویت آگاهی درباره‌ی خود حرکت کنند، در ادامه آمده است. برای این منظور، مثال‌های مربوط به سه زمینه از شایستگی‌های معلمی در نظر گرفته شده است.

- برنامه‌ی اردوی مدرسه کنسل شده بود و بچه‌ها از این بابت ناراحت بودند. برنامه‌های خوبی جایگزین اردو شدند. من فکر کردم موقع مناسبی است که بتوانند از زاویه‌ی دیگری به این اتفاق نگاه کنند. از آن‌ها خواستم در مسابقه‌ای شرکت کنند و قول دادم به جای اردوی کنسل شده، آخر هفته یک عصرانه خودمانی در مدرسه داشته باشیم. خوشبختانه استقبال شد! موضوع مسابقه این بود: کنسل شدن اردو چه خوبی‌هایی را در پی داشته است؟

به
نظر شما در
چه مراحل دیگری از
فرایند یاددهی-یادگیری
می‌توان تفکر مثبت را به
دانش‌آموزان آموزش
داد؟

« کجا هستیم؟

کسب خودآگاهی نیازمند مطالعه مستمر خود است که به شناخت نقاط ضعف و قوت منجر می‌شود. همان‌طور که در ارزشیابی توصیفی، خودارزیابی از جایگاه مهمی برخوردار است، سایر موقعیت‌های کلاسی نیز می‌تواند زمینه مشارکت دانش‌آموزان را در ارزیابی فراهم آورد. اعتنای معلم به بهره‌مندی از این ظرفیت برای ایجاد تجربه‌های نقد و ارزیابی، در تقویت خودآگاهی دانش‌آموز بسیار تأثیرگذار است.

« که هستیم؟

تصور و برداشتی که انسان از خود دارد، هویت اوست. خودآگاهی فرد نسبت به حقیقت وجودی خود به سلامت زندگی کمک می‌کند. در طراحی آموزشی حساسیت و توجه معلم به موضوع هویت‌یابی دانش‌آموزان، اثرگذاری بالایی دارد. معمولاً دانش‌آموزان نظر معلم درباره خود را با سرعت و عمق بیشتری دریافت و تأیید می‌کنند.

● معلم از دانش‌آموزان می‌خواهد برای برگزاری امتحان، شیوه‌هایی را پیشنهاد دهند. او براساس مقاصدی که از ارزشیابی در آن جلسه در نظر دارد، از میان فهرست پیشنهادی آن‌ها، یک مدل را انتخاب می‌کند و آن را به اجرا در می‌آورد.

به

نظر شما چه

شیوه‌های دیگری

می‌تواند به مداخله مؤثر

دانش‌آموزان در فرایند

ارزشیابی و شناخت بهتر

توان و ضعف او کمک

کند؟

● پس از امتحان هم فهرست واری را که از قبل طراحی کرده است در اختیار هر دانش‌آموز قرار می‌دهد تا براساس معیارهای آن، عملکرد خود را ارزیابی کنند

● این کار موجب می‌شود دانش‌آموزان

نسبت به فعالیت‌های تحصیلی، به‌عنوان فردی که

در انتخاب و اجرای آن سهم دارند، تعلق بیشتری احساس

کنند. همچنین، با ارزیابی شناخت بهتری از خود پیدا کنند.

به

نظر شما در

مدیریت کلاس درس

تا چه اندازه می‌توانیم

دانش‌آموزان را در مسیر

هویت‌یابی درست قرار

دهیم؟

● تفویض مسئولیت به دانش‌آموزان موجب می‌شود آن‌ها با خودشان مواجه شوند. هنگامی که در نقش نماینده کلاس یا مأمور بهداشت ظاهر می‌شوند، قابلیت‌ها و ویژگی‌های دیگری را لمس می‌کنند و از این راه یاد می‌گیرند چگونه ویژگی و توانایی خود را نیز بشناسند و تصور و برداشت کامل‌تری از خود به دست آورند.

« ژست و حالت

حالت‌های بدن، راه ارتباط با دیگران است. افراد خودآگاه زبان بدن خود را می‌شناسند و برداشت درستی از آن دارند. در حرفه معلمی، توجه به حالت‌های بدن و پیام مربوط به آن از اجزای مهم در طراحی آموزشی است.

● وقتی فیلمی را که از کلاس گرفته بودم، تماشا کردم، بیشتر متوجه شدم چرا برخی دانش‌آموزانم برایم نوشته‌اند هیجان زیادی در کلاس دارم و مشتاقانه تدریس می‌کنم. زبان بدن و نوع ارتباطی که از این طریق ایجاد می‌شود، خیلی اهمیت دارد و این از همان نکاتی است که بارها درباره خودم تمرین کرده‌ام و با مشاهده در آینه و فیلم و عکس از کلاس، اشکالاتم را برطرف کرده‌ام. حالا اغلب اوقات بدون اینکه بعضی از احساس‌ها یا برداشت‌هایم را به زبان بیاورم، دانش‌آموزانم از طریق ایما و اشاره و زبان بدنم متوجه آن‌ها می‌شوند.

به

نظر شما چگونه

می‌توانیم دانش‌آموزان

را در مسیر شناخت

حالت‌های بدنی خود

هدایت کنیم؟

« جمع‌بندی

در بررسی ارتباط میان خودآگاهی با معلمی به دو حوزه مختلف می‌توان اشاره کرد: تا چه اندازه معلم از خودآگاهی برخوردار است و به چه میزانی در آموزش مهارت خودآگاهی به دانش‌آموزان تلاش می‌کند.

بدیهی است هر اندازه معلم در زمینه مهارت‌های زندگی، از توانایی بیشتری برخوردار است به همان نسبت می‌توان امیدوار بود که در ایفای حرفه‌ای خود و در زندگی در کنار دانش‌آموزان موفق‌تر عمل می‌کند زیرا معلمی با مهارت‌های زندگی درآمخته است و از جمله ضرورت‌های یک رهبر آموزشی این است که برای مثال خودآگاه باشد یا در روابط بین‌فردی و با دانش‌آموزان توانا باشد. در این صورت معلم در فرایند طراحی آموزشی و شناسایی و انتخاب فنون تدریس اعم از فن تشویق، فن تکلیف، فن ارزشیابی و موارد دیگر با ظرافت بیشتری نسبت به آموزش مهارت زندگی به دانش‌آموزان توجه می‌کند. نباید فراموش کنیم آموزش مهارت‌های زندگی چه به‌صورت خودآگاه یا ناخودآگاه توسط همه معلمان در ساعات درسی رخ می‌دهد و تفاوت این است که گاهی معلمان به دلیل عدم آگاهی، عدم باورمندی یا عدم توانایی، آموزشی نادرست و نامناسب از زندگی را به دانش‌آموزان ارائه می‌دهند. با این نگاه، مهارت‌های زندگی از جمله شایستگی‌های حرفه‌ای معلمان به‌شمار می‌آید که لازم است موردتوجه قرار گیرد.